

درس هفتم

فعالیت ۱ (صفحه ۹۰ کتاب درسی)

پس از همفکری و مرور آموخته‌های قبلی، دربارهٔ شیوه یا شیوه‌های معمول به قدرت رسیدن خاندان‌ها و سلسله‌ها در تاریخ ایران بحث و گفت‌وگو کنید.

خاستگاه بسیاری از حکومت‌ها در تاریخ ایران ایلی بوده است. معمولاً به دنبال سقوط یک سلسله، دوره‌ای از هرج و مرج در جامعه پیش می‌آمد و نیاز به امنیت و نظم و احساس می‌شد. در این شرایط هر ایلی که دارای نیروی نظامی رزمنده، آموزش دیده و ورزیده و شرایط قدرت‌گیری مناسبی بود به پا می‌خاست و کنترل اوضاع جامعه و حکومت را در دست می‌گرفت. گاهی با مشارکت ایلی‌ها پیرامون یک خاندان حکومت تشکیل می‌شد مانند حکومت صفویان. این وضع تا دوران قاجار ادامه داشت. در پایان دورهٔ قاجار، حکومت پهلوی با کودتای نظامی و ابزارهای سیاسی قدرت را در دست گرفتند.

فعالیت ۲ (صفحه ۹۳ کتاب درسی)

بحث و گفت‌وگو کنید

- با توجه به آنچه در درس‌های قبل آموختید، دربارهٔ تأثیر شرایط اجتماعی بر به قدرت رسیدن رضاخان گفت‌وگو کنید.
با کشیده شدن دامنهٔ جنگ جهانی اول به خاک ایران، مشکلات اقتصادی و اجتماعی فراوانی در ایران به وجود آمد. بروز قحطی‌های گسترده و گرسنگی و سوءتغذیه بسیاری از ایرانی‌ها را به کام مرگ فروبرد. در چنین شرایطی در نقاط مختلف ایران ناامنی‌ها و شورش‌هایی روی داد. بسیاری از حاکمان شهرها و روستاها به خودسری پرداختند و به صورت مستقل حکومت می‌کردند به طوری که از پرداخت مالیات به دولت مرکزی طفره می‌رفتند. حضور نیروهای بیگانه اوضاع را وخیم‌تر می‌کرد. نیاز به امنیت و رفع شورش‌ها، راهزنی، ناامنی، قحطی و ... زمینه را برای ظهور فرمانروایی رضاخان به عنوان عامل نجات‌بخش ایران آماده کرد.

پرسش‌های نمونه (صفحه ۹۶ کتاب درسی)

۱- با توجه به آنچه در درس‌های قبل آموخته‌اید بیان کنید که به نظر شما شرایط اجتماعی به قدرت‌گیری رضاخان کمک کرد یا برعکس؟ چرا؟
بله، زیرا مردم در دورهٔ هرج و مرج سال‌های پس از جنگ جهانی اول، نیاز به امنیت و آرامش داشتند. مثلاً بازرگانان و کشاورزان برای از سرگیری فعالیت‌های اقتصادی خود و همین‌طور مردم عادی برای فعالیت‌های روزمرهٔ خود نیاز به ثبات سیاسی داشتند. شورش‌های اجتماعی و ناامنی‌ها باید رفع می‌شد و کشور از تجزیهٔ خان‌ها و حکام خودسر نجات پیدا می‌کرد. از این رو مردم انتظار ظهور حکومتی مقتدر را داشتند.

۲- رضاشاه برای حذف احمدشاه از صحنهٔ سیاسی ایران چه کرد؟

ابتدا احمدشاه را راضی کردند او را به نخست‌وزیری انتخاب کنند. سپس با رفتن احمدشاه به اروپا برقراری نظام جمهوری را پیشنهاد کرد که ناکام ماند. سپس کوشید با تبلیغاتی گسترده علیه احمدشاه، او را نسبت به سرنوشت مملکت بی‌اعتنا نشان دهد. مردم نیز با توجه به امنیتی که رضاخان در کشور ایجاد کرد به حکومت او گرایش پیدا کردند. سرانجام مجلس مؤسسان با تغییر چند مادهٔ واحد از قانون اساسی رضاخان را به پادشاهی انتخاب کرد و قاجاریه را از سلطنت خلع کرد.

۳- مجلس مؤسسان تکلیف قطعی سلطنت قاجار را چگونه مشخص کرد؟

با تشکیل مجلس مؤسسان، چند ماده از قانون اساسی برای واگذاری سلطنت به رضاخان و خلع قاجاریه، تغییر کرد. سرانجام پس از شش روز بحث و گفت‌وگو، این مجلس، رضاخان را به پادشاهی ایران انتخاب و سلطنت را در خانوادهٔ او مورثی اعلام کرد.

۴- اقدامات فرهنگی رضاشاه و پیامد آنها را توضیح دهید.

رضاشاه با نام تمدن، تجدد و مبارزه با کهنه‌پرستی اقدام به یک شکل کردن لباس‌ها و کشف حجاب بانوان (برداشتن حجاب) کرد. اما مردم در مقابل این حرکت مقاومت کردند. از جمله قیام مردم مسلمان مشهد در مسجد گوهرشاد که در جریان آن عدهٔ زیادی از مردم کشته شدند.

۵- توضیح دهید چرا رضا شاه سیاست گرایش به آلمان را پیش گرفت.

انگلیسی‌ها برای مساعدت به آلمان که گرفتار مصائب جنگ جهانی اول بود، زمینه را برای فعالیت‌های تجاری و صنعتی آلمان در ایران فراهم کردند با این امید که از افتادن آلمانی‌ها به دام کمونیسم جلوگیری کنند؛ به همین دلیل، رضاشاه درهای کشور ایران را به روی سرمایه‌های آلمانی گشود.